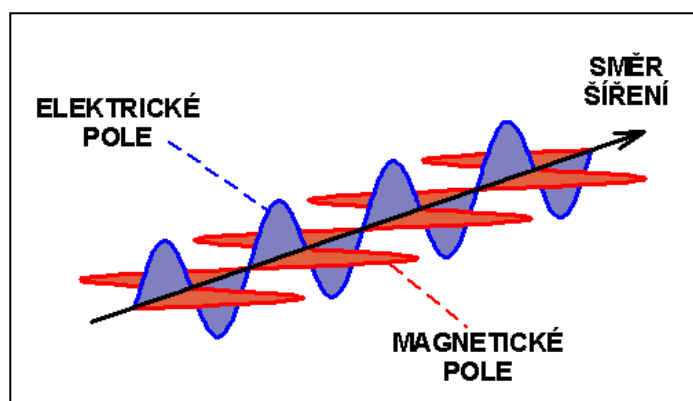

Charakteristiky optického záření

1. Spektrální charakteristika

vychází se z rovinné harmonické vlny jako elementu elektromagnetického pole :

- primární charakteristikou je **frekvence** ν , udávající počet kmitů elmag pole v daném místě za jednotku času, jednotka: Hz

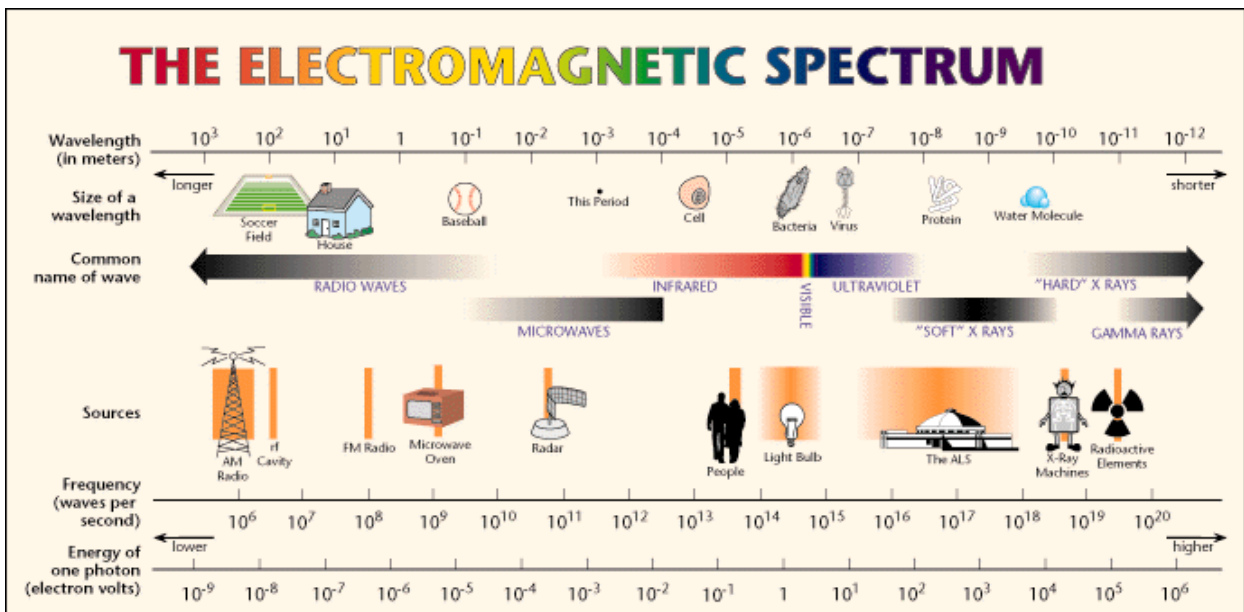
- v optice historicky první **vlnová délka** λ , udávající nejbližší vzdálenost míst ve směru šíření vlnění, ve kterých probíhají změny elmag pole synchronně. S velikostí vlnového vektoru souvisí vztahem $|\vec{k}| = \frac{2\pi}{\lambda}$. Frekvenci a vlnovou délku spojuje fázová rychlost vlny v : $\lambda = \frac{v}{\nu}$. V optice se

fázová rychlost charakterizuje indexem lomu n : $v = \frac{c}{n}$, kde c je rychlost světla ve vakuu.

Jednotkou vlnové délky je m (μm , nm).

- především v infračerveném oboru je zvykem používat **vlnočet** $\tilde{\nu} = 1/\lambda$. Obecně užívanou jednotkou je cm^{-1} .

- v oboru viditelného a ultrafialového záření se často používá **energie fotonu** E_f . Podle Planckova vztahu je energie fotonu úměrná frekvenci $E_f = h\nu$. Jako jednotka se používá elektronvolt (eV).

Spektrální obory optického záření:**2. Charakteristika mohutnosti optického záření - fotometrické veličiny:**subjektivní (= fotometrické v užším smyslu)*podle vjemu okem, vhodné jen v technických aplikacích*energetické veličiny *podle energie přenášené zářením*(zářivá) energie W , jednotky J (zlomky, násobky)(zářivý) tok, výkon $P = \partial W / \partial t$, jednotky Wobjemová hustota (zářivé) energie $w = \partial W / \partial V$ plošná hustota (zářivého) toku, intenzita $I = \partial P / \partial S$ pro postupnou optickou vlnu v izotropním prostředí platí $w = I n / c$.

rovinná harmonické vlna: intenzita je rovna střední velikosti Poyntingova vektoru:

$$I = \langle \vec{E} \times \vec{H} \rangle = \frac{1}{2} c n \epsilon_0 |\vec{E}_0|^2$$

kvantové veličiny *podle počtu fotonů záření*počet fotonů N_f fotonový tok $\Phi = \partial N_f / \partial t$, jednotky s^{-1} hustota fotonového toku $J = \partial \Phi / \partial S$

Nejdůležitější veličiny a jednotky používané pro určování mohutnosti optického záření (fotometrie v širším smyslu).

Charakteristika	Subjektivní soustava (fotometrie v užším smyslu)		Energetická soustava (radiometrická)		Kvantová soustava	
	Veličina /obvyklé označení/	Jednotka	Veličina /obvyklé označení/	Jednotka	Veličina /obvyklé označení/	Jednotka
Množství	Světelné množství /Q _s /	lm.s	Zářivá energie /Q/	J	Počet fotonů /N _f /	-
Tok (množství za čas)	Světelný tok /Φ _s /	lm (lumen)	Zářivý tok (výkon) /Φ/	W	Fotonový tok /Ψ/	s ⁻¹
Plošná hustota toku	Plošná hustota světelného toku	lm.m ⁻²	Plošná hustota zářivého toku (intenzita) /I/	W.m ⁻²	Plošná hustota fotonového toku /ψ/	s ⁻¹ .m ⁻²
Prostorová hustota množství			Prostorová hustota zářivé energie /w/	J.m ⁻³	Prostorová hustota fotonů	m ⁻³
Dopadající tok na jednotkovou plochu	Osvětlení /E _s /	lx (lux)	Intenzita ozáření /I _{oz} /	W.m ⁻²		
Dopadající množství na jednotkovou plochu	Osvit /H _s /	lx.s	Dávka ozáření (expozice) /H/	J.m ⁻²		
Vysílaný tok v daném směru (na jednotkový prost. úhel)	Svítilivost /I _s /	cd (kandela)	Zářivost /I _z /	W.sr ⁻¹		
Vysílaný tok z jednotkové plochy (do všech směrů)	Světlení /M _s /	lm.m ⁻²	Intenzita vyzařování /M/	W.m ⁻²		
Vysílaný tok v daném směru (na jednotkový prost. úhel) z jednotkového průmětu plochy	Jas /L _s /	cd.m ⁻²	Plošná zářivost (zář) /L/	W.m ⁻² .sr ⁻¹		

Spektrální hustoty (energetických veličin):

jsou nutné v případě, že záření neobsahuje jen jednu frekvenci; určují spektrální složení.

Spektrální hustota intenzity: symbolicky $I_\nu(\nu) = \partial I / \partial \nu$; platí $I = \int_0^\infty I_\nu(\nu) d\nu$.

Pozor ! Lze zcela analogicky definovat veličinu I_λ , která bude mít stejný název, ale nebude předchozí veličině ani úměrná, protože bude platit $I_\lambda = I_\nu \frac{\nu^2 n}{c}$.

Přepočet mezi energetickými a kvantovými veličinami možný jen na úrovni spektrálních hustot (!) :

$$I_\nu = h\nu J_\nu \quad .$$

3. Charakteristika polarizačních vlastností záření

Udává směr kmitů elektrické složky elmag pole v daném místě v rovině kolmé na směr šíření

ideálně polarizované záření - má definovaný směr kmitů; může být

lineární polarizace - rovina polarizace (obsahuje směr kmitů el. intenzity a šíření)

kruhová polarizace - točivost (levo- nebo pravotočivé)

eliptická polarizace - směr hlavní poloosy, elipticita, točivost

nepolarizované záření

není stabilní směr kmitů elektrické intenzity; důsledek nekoherentního skládání elementárních emisí zdroje

částečně polarizované záření

je určitá preference jistého směru kmitů el. intenzity, lze charakterizovat poměrem složek v tomto směru ($I_{\parallel}$) a ve směru kolmém ($I_{\perp}$). Určuje se

polarizační poměr $I_{\perp}/I_{\parallel}$

stupeň polarizace $(I_{\parallel} - I_{\perp}) / (I_{\parallel} + I_{\perp})$

4. Koherenční vlastnosti optického záření

Udává schopnost záření udržet si pevný vztah mezi fázemi kmitání elmag pole v různých místech nebo různých časech

přibližná charakteristika při klasickém popisu

$$\vec{E}(\vec{r}, t) = \vec{E}_0 \cos(2\pi\nu t - \vec{k} \cdot \vec{r} + \varphi(t)) \quad ; \quad \frac{d\varphi}{dt} \approx 2\pi\nu$$

- **podélná koherence**

týká se udržení fázových vztahů ve směru šíření

(podélný) koherenční čas = doba, po které může být posun fáze až π

(podélná) koherenční délka = dráha, kterou záření za koherenční čas urazí; představuje takový dráhový posun, kdy se ztrácí vzájemná koherence.

U klasických zdrojů (žárovky, výbojky, luminiscenční diody, Slunce) nepřesahuje koherenční délka 30 cm, pro interferenční experimenty je třeba omezit dráhové rozdíly na cca 10 cm.

U laserů je koherenční délka typicky jednotky až desítky metrů, u speciálních laserů ještě podstatně delší.

- **příčná koherence**

týká se udržení fázových vztahů mezi dvěma místy zdroje záření

U klasických zdrojů nejsou vzájemně koherentní záření vycházející z míst zdroje vzdálených o vlnovou délku.

U laserů je koherence v celém průřezu svazku.

Poznámka: Záření laseru se skládá z tzv. módů. Záření v rámci jednoho módu je vysoce koherentní, ale jednotlivé módy zpravidla vůči sobě pevné fázové poměry nemají.